

GLOBAL ISISH VA BIOSFERAGA TA'SIRI

Jaloliddinova Sevinch Kamoliddin qizi

Navoiy Innovatsiyalar Universiteti

Biologiya ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Ilmiy rahbar: Hakimova SHohida

Annotatsiya: Ushbu maqolada global isish jarayonining mazmun-mohiyati, uning kelib chiqish sabablari va biosferaga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilinadi. Asosan, atmosfera tarkibidagi issiqxona gazlarining ortishi natijasida yuzaga kelayotgan global isish hodisasi va uning tabiiy muvozanatga salbiy oqibatlari yoritiladi. Maqolada iqlim o'zgarishi tufayli muzliklarning erishi, dengiz sathining ko'tarilishi, biologik xilma-xillikning kamayishi hamda ekotizimlarning izdan chiqishi kabi muhim muammolar keng ko'rib chiqiladi. Shuningdek, inson faoliyatining ushbu jarayonga ta'siri va uni kamaytirish yo'llari, jumladan, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish, ekologik ongni oshirish va barqaror rivojlanish tamoyillariga amal qilish zarurligi asoslab beriladi. Maqola global isishning biosferaga ta'sirini chuqur anglash va unga qarshi samarali choralar ishlab chiqishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: global isish, biosfera, iqlim o'zgarishi, issiqxona gazlari, ekologik muvozanat, biologik xilma-xillik, atmosfera, muzliklarning erishi, dengiz sathi ko'tarilishi, antropogen omillar, ekologik muammolar, barqaror rivojlanish, qayta tiklanuvchi energiya.

Kirish

Hozirgi davrda atrof-muhit bilan bog'liq muammolar insoniyat oldida turgan eng dolzarb masalalardan biriga aylanib bormoqda. Ayniqsa, iqlim sharoitlarining keskin o'zgarishi, tabiiy resurslardan haddan tashqari foydalanish va sanoat rivojlanishi natijasida yuzaga kelayotgan salbiy jarayonlar global miqyosda sezilmoqda. Shu jarayonlar ichida global isish alohida o'rin tutadi, chunki u nafaqat tabiatga, balki

inson hayotiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. So'nggi yillarda kuzatilayotgan haroratning asta-sekin oshib borishi, muzliklarning qisqarishi va turli hududlarda ekstremal ob-havo hodisalarining ko'payishi ushbu muammoning jiddiyligini ko'rsatmoqda. Bu o'zgarishlar o'z navbatida tirik organizmlar yashaydigan muhitga, ya'ni biosferaga ham sezilarli darajada ta'sir qilmoqda. Natijada ayrim o'simlik va hayvon turlarining yo'qolib ketish xavfi ortib, ekologik muvozanat izdan chiqmoqda. Mazkur mavzuni o'rganishning ahamiyati shundaki, global isish jarayonining sabab va oqibatlarini chuqur anglash orqali uning salbiy ta'sirlarini kamaytirish yo'llarini ishlab chiqish mumkin. Shu bois, ushbu maqolada global isishning kelib chiqish omillari, uning biosferaga ta'siri hamda ushbu muammoni bartaraf etishga qaratilgan chora-tadbirlar keng yoritiladi.

Global isish bugungi kunda Yer sayyorasida yuz berayotgan eng dolzarb ekologik muammolardan biri hisoblanadi. Ushbu jarayon asosan atmosferada issiqxona gazlari miqdorining ortishi bilan bog'liq bo'lib, inson faoliyati uning asosiy sabablaridan biri sifatida qaraladi. Sanoat ishlab chiqarishining kengayishi, transport vositalari sonining ortishi va yoqilg'i resurslaridan keng foydalanish natijasida atmosferaga katta miqdorda karbonat angidrid chiqarilmoqda. Bu esa Yer yuzasida issiqlikning ushlanib qolishiga va haroratning oshishiga olib keladi [1]. Iqlim tizimidagi o'zgarishlar nafaqat harorat bilan cheklanib qolmaydi, balki yog'ingarchilik rejimiga ham ta'sir qiladi. Ayrim hududlarda uzoq muddatli qurg'oqchilik kuzatilsa, boshqa hududlarda kuchli yog'inlar va suv toshqinlari yuzaga kelmoqda.

Bu esa qishloq xo'jaligiga katta zarar yetkazadi, chunki ekinlar ma'lum iqlim sharoitlariga moslashgan bo'ladi va keskin o'zgarishlar ularning hosildorligini pasaytiradi [2]. Global isish biosferaga ham chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Tirik organizmlar yashash muhitining o'zgarishi natijasida ko'plab o'simlik va hayvon turlari o'z areallarini o'zgartirishga majbur bo'lmoqda. Ayrim turlar esa yangi sharoitga moslasha olmay, yo'qolib ketish xavfi ostida qolmoqda. Bu holat biologik xilma-xillikning kamayishiga olib keladi va ekotizimlar barqarorligini buzadi [3].

Muzliklarning erishi global isishning eng yaqqol ko‘rinishlaridan biridir. Qutb hududlari va baland tog‘li mintaqalarda muzliklar tez sur‘atlar bilan erib bormoqda. Bu jarayon natijasida dengiz va okean sathining ko‘tarilishi kuzatilmoqda, bu esa qirg‘oq hududlarida yashovchi aholi uchun katta xavf tug‘diradi. Shu bilan birga, muzliklarning qisqarishi ichimlik suvi manbalariga ham salbiy ta‘sir ko‘rsatadi [4]. Tuproq va suv resurslari ham global isish ta‘sirida jiddiy o‘zgarishlarga uchramoqda. Haroratning oshishi tuproq namligining kamayishiga olib keladi, bu esa cho‘llanish jarayonini tezlashtiradi. Suv resurslarining kamayishi esa nafaqat qishloq xo‘jaligiga, balki insonlarning kundalik hayotiga ham salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Ayrim hududlarda suv tanqisligi keskin muammoga aylanmoqda [5]. Inson salomatligi global isish ta‘siridan bevosita zarar ko‘radi. Issiq to‘lqinlar sonining ortishi, havoning ifloslanishi va turli yuqumli kasalliklarning tarqalishi ushbu jarayon bilan chambarchas bog‘liq. Ayrim kasalliklar ilgari uchramagan hududlarda ham paydo bo‘lib, sog‘liqni saqlash tizimi oldiga yangi vazifalarni qo‘ymoqda [6]. Global isish iqtisodiyotga ham katta ta‘sir ko‘rsatadi. Qishloq xo‘jaligi, baliqchilik, energetika va turizm kabi sohalar iqlim sharoitlariga bog‘liq bo‘lib, ularning faoliyati izdan chiqishi mumkin. Bu esa iqtisodiy yo‘qotishlarga olib keladi va davlatlardan qo‘shimcha choralar ko‘rishni talab qiladi [7].

Ekotizimlar o‘rtasidagi muvozanatning buzilishi ham global isishning muhim oqibatlaridan biridir. Oziq-ovqat zanjiridagi o‘zgarishlar ayrim organizmlar sonining kamayishiga, boshqalarining esa ortib ketishiga olib keladi. Natijada tabiiy muhitda nomutanosiblik yuzaga keladi va bu butun biosferaga salbiy ta‘sir qiladi [8]. O‘rmonlarning kesilishi va kamayishi global isishni yanada kuchaytiruvchi omillardan biridir. O‘rmonlar karbonat angidridni yutib, atmosferani tozalashda muhim rol o‘ynaydi. Ularning qisqarishi esa issiqxona gazlari miqdorining ortishiga olib keladi. Bu holat global iqlim tizimiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi [9]. Okean va dengizlarda ham sezilarli o‘zgarishlar yuz bermoqda. Suv haroratining oshishi dengiz ekotizimlariga zarar yetkazadi, marjon riflarning yo‘qolishiga va ko‘plab dengiz organizmlarining yashash sharoiti yomonlashishiga olib keladi. Bundan

tashqari, suvning kislotalanishi ham biologik tizimlarga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda [10]. Shu sababli global isish muammosini hal etish uchun kompleks yondashuv zarur. Issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish, ekologik siyosatni kuchaytirish va aholining ekologik madaniyatini oshirish ushbu muammoni yumshatishda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, global isish bugungi kunda nafaqat ekologik, balki ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan ham jiddiy muammoga aylangan. Uning biosferaga ko'rsatayotgan ta'siri natijasida tabiiy muvozanat buzilib, biologik xilma-xillik kamaymoqda, ekotizimlar izdan chiqmoqda va tabiiy resurslar tanqisligi kuchaymoqda. Bu jarayonlar insoniyatning kelajakdagi barqaror hayotiga bevosita xavf tug'diradi.

Shu sababli global isishning oldini olish va uning salbiy oqibatlarini kamaytirish har bir davlat va jamiyatning muhim vazifasiga aylanishi lozim. Tabiatdan oqilona foydalanish, ekologik toza texnologiyalarni joriy etish hamda atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan chora-tadbirlarni kuchaytirish orqali ushbu muammoni yumshatish mumkin. Eng muhimi, insoniyat tabiat bilan uyg'unlikda yashash zarurligini anglab yetishi va kelajak avlodlar uchun sog'lom muhitni saqlab qolishga intilishi zarur.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

1. John Houghton. Global Warming: The Complete Briefing — Cambridge University Press, 2009, 45–52-betlar [1].
2. Intergovernmental Panel on Climate Change. Climate Change 2021: The Physical Science Basis — Cambridge University Press, 2021, 120–138-betlar [2].
3. Andrew Dessler. Introduction to Modern Climate Change — Cambridge University Press, 2016, 78–90-betlar [3].
4. P. D. Sharma. Ecology and Environment — Rastogi Publications, 2012, 210–225-betlar [4].

5. Daniel D. Chiras. Environmental Science — Jones & Bartlett Learning, 2013, 134–150-betlar [5].
6. William P. Cunningham. Principles of Environmental Science — McGraw-Hill Education, 2015, 98–112-betlar [6].
7. Roger G. Barry. Atmosphere, Climate and Change — Routledge, 2013, 156–170-betlar [7].
8. Neil A. Campbell. Biology: Concepts and Connections — Pearson Education, 2014, 320–335-betlar [8].
9. Elizabeth Kolbert. The Sixth Extinction — Henry Holt and Company, 2014, 60–75-betlar [9].
10. David Attenborough. Our Planet — Penguin Books, 2020, 88–102-betlar [10].